

РОЗДІЛ 2

ІНІЦІАТИВИ ТА ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДЛЯ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ЄС формує свою стратегію регіонального розвитку так, щоб вона базувалася на наявних можливостях і, за допомогою якої можна було б посилити конкурентоспроможність регіонів та паралельно ліквідувати їх відсталість. Особливо це стосується підтримки прикордонних регіонів, які в кожній державі були периферійними і менш розвинуті ніж центральні. Щоб нівелювати цю різницю, ЄС у своїй регіональній політиці приділяє значну увагу прикордонним регіонам з тим, щоб згладити різницю рівня життя населення як між регіонами всередині однієї держави, так і між прикордонними регіонами сусідніх держав ЄС.

З 1990 Європейський Союз здійснює фінансову підтримку транскордонного співробітництва шляхом використання ряду ініціатив, програм та проєктів, а саме: INTERREG, PHARE CBC, TACIS CBC, PHARE CREDO, MEDA, CARDS, LACE.

INTERREG є найбільшою програмою громадських (місцевих) ініціатив (Community Initiative) ЄС щодо підтримки розвитку прикордонних регіонів країн – членів ЄС і деяких приморських територій. В період з 2000-2006 роки ця програма стала відома як INTERREG III, що забезпечує три напрями співробітництва:

Напряма А. Транскордонне співробітництво.

Напряма В. Транснаціональне співробітництво.

Напряма С. Міжрегіональне співробітництво.

PHARE CBC – програма підтримки транскордонного співробітництва прикордонних територій країн Центральної Європи, які межують з ЄС і яка почала діяти з 1994 року.

Іншими фінансовими інструментами ЄС стали програми **TACIS CBC** (охоплює прикордонні регіони Росії, України, Білорусії та Молдови), **MEDA** (для віддалених прикордонних регіонів країн не членів ЄС); **CARDS** (нова програма для західних Балканських країн), **LACE** (проєкт Асамблеї європейських прикордонних регіонів, мета якого проводити роз'яснювальну та інформаційно-рекламну роботу позитивної практики транскордонного співробітництва).

Ініціатива INTERREG (1990-1999)

В рамках програми INTERREG I (1990-1993) з Структурних фондів ЄС були підтримані 31 операційна програма на суму 1 082 млн. євро в різних сферах, а саме: транспорт і комунікації (45%), охорона довкілля (10%),

економіка та туризм (28%), розвиток сільських територій (6%), освіта та інші сфери (11%) (рис. 2.1).

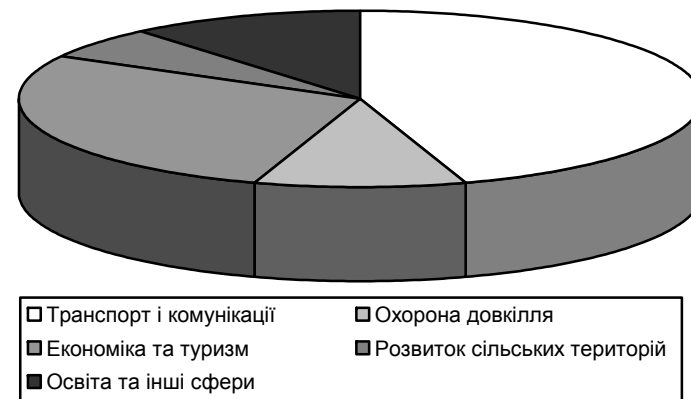

Рис. 2.1. Видатки з INTERREG I за сферами діяльності

Завдячуючи успіхам програми INTERREG I, Рада Європи в Единбурзі визначила транскордонне співробітництво як пріоритетний напрямок місцевих ініціатив на 1994-1999 рр. – INTERREG II, яка охоплювала наступні напрями:

INTERREG IIA як основний напрямок підтримки транскордонного співробітництва з загальною сумою 2.562 млн. євро (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Розподіл фінансів за програмою INTERREG IIA

Прикордонні регіони	Регіони за цілями 1 / 6	Інші регіони	Разом
Внутрішні	1 065	600	1665
Зовнішні	795	105	900
Разом (млн. євро)	1 860	705	2 565

INTERREG IIB призначена для завершення розбудови енергомереж, на що виділялось 550 млн. євро.

INTERREG IIC розпочалася у 1996 р. і призначалась для транснаціональної співпраці в сфері просторового планування і інших сфер, що забезпечувалося коштами у сумі 413 млн. євро.

В цілому було затверджено 59 операційних програм у INTERREG IIA і забезпечена їх реалізація коштами у сумі 2.6 млн. євро – найбільша допомога в рамках місцевих ініціатив. З врахуванням співфінансування (національні, регіональні, локальні та приватні фонди), на транскордонне співробітництво на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС було витрачено €4 млрд. З 1990 року було освоєно €6,5 млрд. в рамках ініціативи

INTERREG і реалізовано декілька тисяч транскордонних проектів.

Програма INTERREG від початку охоплювала всі внутрішні і зовнішні кордони ЄС, включаючи нових членів: Австрію, Швецію та Фінляндію. Операційні програми були розподілені наступним чином: 35 програм реалізувалось на внутрішніх кордонах, 24 – на зовнішніх (країни Центральної Європи, Росія, Норвегія, Швейцарія, Кіпр, Марокко). Другим чинником, який визначав би важливість розповсюдження INTERREG ІІА був сильний акцент на транскордонне співробітництво вздовж морських кордонів. 16 операційних програм в INTERREG ІІА порівняно з 4 у INTERREG І. Більшість програм (11) були реалізовані на внутрішніх кордонах ЄС. Новими територіями, які скористалися з програми INTERREG ІІ порівняно з INTERREG І стали нові східні території об'єднаної Німеччини¹⁸ та приморські території: ірландсько-британське прикордоння (Walla), французько-британське (East-Sussex–Haute-Normandy), іспансько-марокканське, грецько-італійське і французько-італійське (Corsica-Livonia).

Цілі і пріоритети

Метою програми INTERREG є пропаганда і підтримка транскордонної співпраці на внутрішніх та зовнішніх кордонах ЄС з метою піднесення рівня життя на цих територіях і їх повноцінної соціально-економічної інтеграції.

До конкретних цілей відносяться:

- допомога прикордонним територіям у розв'язанні конкретних проблем, які виникли в процесі розвитку у зв'язку з їх периферійним розміщенням в національних державах та в цілому у ЄС.
- стимулювання створення і розвитку структур співпраці поза внутрішніми кордонами, а також, у відповідних випадках – надання цим структурам ширших повноважень у рамках ЄС у контексті формування єдиного європейського ринку.
- допомога в адаптації територій, котрі лежать за зовнішніми кордонами ЄС до їх нової ролі, тобто регіонів, об'єднаних спільним ринком.
- використання нових можливостей співпраці з третіми країнами, на територіях, котрі лежать за зовнішніми кордонами ЄС.

В контексті розвитку діяльності програма INTERREG ІІ виділяє наступні категорії:

- спільне планування і реалізація транскордонних програм
- підтримка заходів щодо вільної передачі інформації поза кордонами і між прикордонними регіонами, між громадськими інституціями, приватними підприємствами та товариствами;
- створення спільних інституційних та адміністративних структур для

підтримки та пропаганди транскордонної співпраці.

INTERREG III (2000-06)

Серед запланованих бюджетних витрат із структурних фондів ЄС на період 2000-2006 рр. Програма INTERREG (INTERREG III)¹⁹ є найбільшою громадською ініціативою з загальним обсягом фінансування у 4 875 млн. євро

INTERREG III охоплює три напрямки:

- напрямок А: транскордонне співробітництво – продовження програм INTERREG І і ІІА;
- напрямок В: транснаціональне співробітництво – розвиток програми INTERREG ІІС;
- напрямок С: міжрегіональне співробітництво – новий напрям, який узгоджується з розширеним варіантом у сфері, що підтримуються програмами RECITE Ecos-Ouverture.

Конкретні цілі за трьома напрямками полягають у наступному:

напрямок А: транскордонне співробітництво між органами місцевої влади суміжних прикордонних територій, спрямоване на підтримку інтегрованого регіонального розвитку, передусім на зовнішніх кордонах ЄС.

напрямок В: транснаціональне співробітництво – між національними, регіональними та місцевими органами влади для їх активізації у напрямку підвищення рівня інтеграції шляхом створення великих угруповань європейських регіонів, з метою розбудови гармонізованого та збалансованого суспільства і поліпшення територіальної інтеграції з кандидатами в ЄС і їх сусідніми країнами.

напрямок С: міжрегіональне співробітництво – призначене на впровадження ефективної політики та механізмів для регіонального розвитку і згуртування для створення мереж

Головними засадами для трьох напрямків INTERREG III є:

- узгодження транскордонних / транснаціональних стратегій та програм розвитку;
- партнерство і "висхідний принцип";
- доповнюваність з головними напрямками діяльності структурних фондів;
- підвищення інтеграції у напрямку реалізації громадських ініціатив;
- ефективна координація INTERREG III з іншими зовнішньополітичними інструментами з метою їх взаємного підсилення.

¹⁸ Прим. Не були включені до програми INTERREG І, бо вона була прийнята до об'єднання Німеччини

¹⁹ Community Initiative INTERREG III B (2000 – 2006). PROGRAMME COMPLEMENT Draft. Approved by the Monitoring Committee April 12, 2002; Der neue Programmplanungszeitraum 2000-2006: methodische Arbeitspapiere. Arbeitspapier Nr 8 a. Die Halbzeitbewertung der Strukturfondsinterventionen – INTERREG III. Brüssel, 21.05.2002. Kommission der Europäischen Gemeinschaften.

Пріоритетні теми проєктів для INTERREG III:

А. Транскордонна співпраця

1. Сприяння міському, сільському та прибережному розвитку.
2. Перспективне підприємництво і розвиток малих фірм (включаючи туристичну сферу) та місцеві ініціативи зі створення нових робочих місць.
3. Сприяння об'єднанню ринку праці та соціальної інфраструктури.
4. Розподіл гуманітарних ресурсів та обладнання для досліджень, технологічного розвитку, освіти, культури, комунікацій та охорони здоров'я
5. Перспективні проєкти в сфері охорони довкілля, підвищення рівня ефективності використання енергії та впровадження енергозберігаючих технологій.
6. Підвищення якості транспорту (особливі критерії впровадження більш зручних форм транспорту), інформаційних та комунікаційних мереж системи сервісного обслуговування, водних та енергетичних систем.
7. Розвиток співпраці в законодавчій та адміністративній сферах для сприяння економічному розвитку та соціальному єднанню.
8. Підвищення гуманітарного та інституціонального потенціалу транскордонного співробітництва для сприяння економічному розвитку і соціальному єднанню.

Б. Транснаціональна співпраця (повинна використовувати досвід Interreg II C і враховувати пріоритети загальної регіональної політики ЄС).

1. Розробка оперативних стратегій розвитку ЄС-простору на транснаціональному рівні, включаючи співпрацю між містами, а також між містом і регіоном (областю, територією) з метою сприяння поліцентричному позитивному розвитку.
2. Сприяння створенню ефективних та екологічних мереж сполучення та поліпшеного доступу до інформаційного суспільства.
3. Підтримка охорони навколишнього середовища, збереження природних ресурсів.
4. Сприяння інтеграції територій побережжя та острівних територій з метою кращого постачання споживчими товарами.
5. Сприяння інтегрованому співробітництву між прикордонними регіонами за допомогою коопераційних програм.
6. Краща економічна інтеграція та співробітництво між регіонами.
7. Налагодження зв'язків та співпраці країн – членів ЄС з іншими країнами (в т.ч. з Україною).

С. Міжрегіональна співпраця

1. Співпраця на рівні малого та середнього бізнесу.
2. Співпраця на державному рівні.
3. Створення суспільно необхідних локальних та регіональних інституцій.
4. Охорона навколишнього середовища тощо.

Розподіл фінансування за напрямками відбувається наступним чином: на напрям А виділяється від 50 до 80 відсотків; на напрям С – 6%, решта – на напрям В.

За напрямком А можливі два типи програм:

- перший тип охоплює єдиною програмою весь кордон, містить декілька суб-програм регіонального рівня у випадку більш протяжного кордону (напр. Іспанія / Португалія, Німеччина / Польща);
- другий тип програм може бути представлений програмами регіонального рівня для частини кордону (євро регіони або подібного рівня) як це вже зроблено за програмами INTERREG I і ІІА для D / NL, NL / B, D / F, F / UK, багатьох скандинавських та інших кордонів.

PHARE CBC

Програма PHARE CBC (транскордонне співробітництво) була ініційована у 1994 році з метою сприяння розвитку транскордонного співробітництва між регіонами країн Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) і ЄС. Передусім, це були прикордонні регіони країн ЦСЄ, які межують з прикордонними регіонами країн-членів ЄС. Протягом 1994-99 років програмою PHARE CBC було охоплено 15 національних кордонів і освоєно 1 млрд. євро, додатково до коштів, що передбачалися на програму INTERREG ІІА. Програма PHARE CBC підтримувала переважно проєкти в сфері розвитку інфраструктури (транспорт і охорона довкілля) і розвиток економіки. Декілька програм були розраховані на підтримку малих, "людина-людина" проєктів та інших мікро-проєктів.

Перше Положення щодо PHARE CBC було впроваджене у 1994 році і, в деякій мірі, відтворювало інструментарій INTERREG та застосовувалось для прикордонних територій країн Центрально-Східної Європи, суміжних з країнами-членами ЄС. Таке наближення між програмами INTERREG та PHARE CBC було досягнуто лише в обмеженій мірі. У 1998 році Комісією були розроблені і впроваджені нові інструменти реалізації PHARE CBC, що включали наступні заходи:

- сприяти розвитку співпраці прикордонних регіонів в країнах Центральної та Східної Європи з їх сусідами – асоційованими та країнами-членами ЄС і, таким чином, допомогти їм подолати специфічні проблеми розвитку, які можуть виникнути у зв'язку з їх периферійним розташуванням і ситуацією у внутрішній, національній економіці, інтересами місцевого населення і у спосіб, сумісний з захистом навколишнього середовища.
- підтримувати створення та розвиток мережі співпраці по обидві сторони кордону, наведення зв'язків між ними та розширення загальної мережі кооперації.

У 1998 році PHARE CBC були розроблені ключові критерії

транскордонного співробітництва щодо кордонів країн Центрально-Східної Європи, які залишаються чинними на даний час, зокрема:

- розширення географічної прийнятності Програми шляхом включення прикордонних територій країн Центрально-Східної Європи суміжних між собою та з десятима країнами –кандидатами Центрально-Східної Європи.
- зміна методів, опираючись на пріоритети PHARE CBC, викладених у таблиці, поданій нижче.
- введення нового планування та інструментів впровадження:
 - загальні програмні документи (ЗПД);
 - спільні комітети співпраці;
 - загальні фонди малих проектів.

Пріоритети PHARE CBC:

1. Послаблення адміністративних та інституціональних перепон для вільного перетину кордону особами, товарами та послугами, дотримуючись при цьому відповідних заходів безпеки.

2. Підвищення якості інфраструктури в забезпеченні індивідуальних комунікаційних послуг і запасів місцевих вод, газу, електропостачання, забезпечення постачання через кордон, досягнення загального ефекту енергозабезпечення в прикордонному просторі сусідніх держав.

3. Охорона довкілля і як приклад – управління відходами, прийняття дій щодо запобігання забрудненню, можливість якого посилюється близькістю зовнішніх кордонів.

4. Заходи щодо розвитку сільського простору та аграрного сектора, особлива увага до проектів з можливостями використання транскордонної кооперації.

5. Заходи в сфері енергетики та транспорту, призначення яких доповнювати трансєвропейські мережі, відповідно з орієнтацією на адаптацію, визначеною Комісією.

6. Дії, пов'язані з правосуддям, домашніми справами, соціальною політикою.

7. Сприяння розвитку виробничої кооперації, підприємництва, фінансових зв'язків, і кооперації між інституціями, що представляють бізнесові кола, (ТПП, виставкові центри тощо).

8. Підтримка підприємств малого та середнього бізнесу, трансферт технологій, формування сервісної інфраструктури.

9. Заходи, спрямовані на підвищення рівня зайнятості, перекваліфікацію кадрів.

10. Розвиток місцевої економіки, включаючи туризм.

11. Підтримка в сфері охорони здоров'я, особливо, використання ресурсів і потенціалу прикордонних територій.

12. Розвиток потужностей та ресурсів для інформаційного та комунікаційного забезпечення між прикордонними регіонами, включаючи

підтримку прикордонних радіо та телевізійного мовлень, газет та інших засобів масової інформації.

13. Культурний обмін.

14. Місцева зайнятість, освіта і тренінг-програми.

Програми PHARE CBC на 1999 та 2000 роки були зроблені, спираючись на нове Положення, але вони не мали користі із-за дублювання дій з програмою INTERREG. У нових планах Структурних Фондів ЄС на 2000-2006 рр. PHARE CBC узгоджена з напрямком А INTERREG.

Транскордонна стратегія та ЗПД готувалися протягом більшої частини 2000 року, особливо після опублікування Керівних принципів для INTERREG III у квітні 2000 року і по деяких напрямках підготовка ще продовжується. Після 2000 року у всіх прикордонних ЄС і ЦСЄ регіонах були введені нові загальні програмні документи, затверджені відповідно правил Структурних Фондів і прийнятих процедур зі сторони ЄС і, відповідно, до PHARE CBC зі сторони країн ЦСЄ. Подібне наближення продовжується на ЦСЄ / ЦСЄ кордонах, на яких можуть бути реалізовані проекти PHARE CBC, і ЗПД вже розроблені або в стадії розробки. Навіть, якщо загальні правила та процедури будуть прийнятні, формальне фінансове схвалення повинно бути зроблене для обох сторін окремо.

На період 2004-2006, буде розширено географічну сферу програм PHARE CBC, з тим, щоб додатково охоплювати і зовнішні кордони Болгарії і Румунії.

PHARE CREDO

Програма PHARE CREDO була розроблена у 1996 році для підтримки та сприяння розвитку транскордонного співробітництва на кордонах "Схід-Схід", що включає країни ЦСЄ / ЦСЄ та ЦСЄ / СНД, і спрямована на підтримку спільних проектів, корисних для населення по обидві сторони державного кордону. Гранти для реалізації проектів транскордонного співробітництва можуть надаватися як бенефіціантам у прикордонних регіонах країн ЦСЄ, так і проектам, що здійснюються регіонами, розташованими на спільному кордоні між країною ЦСЄ і країною СНД.

Пріоритетом PHARE CREDO є сприяння розвитку добросусідства і соціальної стабільності у прикордонних регіонах, підтримка транскордонного співробітництва, яке сприяє економічному та соціальному розвитку та децентралізації у країнах ЦСЄ.

Прийнятними є багатосторонні проекти щодо економічного розвитку, соціально-культурної співпраці, міського та регіонального обслуговування, людських ресурсів, довкілля і місцевого та регіонального управління.

Бенефіціантами можуть бути регіональні громадські, приватні та не прибуткові організації.

Програма PHARE CREDO створила особливо сприятливі умови для розвитку транскордонної співпраці у багатьох прикордонних регіонах, підтримуючи реалізацію проектів по обидві сторони кордону. Проте, вона була негативно сприйнята у багатьох прикордонних регіонах через їх комплексність, бюрократичні процедури та менеджмент, відносно малі розміри робочого бюджету та затримки у впровадженні, а також нестачу програмних підходів подібно до INTERREG та PHARE. Таким чином, Європейська Комісія вирішила замінити PHARE CREDO на кордонах країн-кандидатів на розширення дії програми PHARE CBC.

CADSES

У 1996 р. ЄС вирішила розвинути ініціативу INTERREG II у бік транскордонного співробітництва та енергетики, започаткувавши INTERREG II C – заходи для Центрального, Адріатичного, Дунайського, Південно-Східного Європейського простору (CADSES)²⁰. Ця частина ініціативи INTERREG поширюється і на Україну (табл.2.2). Слід зазначити, що Одеська область має певний досвід подання проектів для участі у програмі INTERREG II C. У 1997 р. її було включено, як партнера, до транснаціонального проекту № 97.013 / A Urban Technology Network²¹.

Програма CADSES підтримує та розвиває такі пріоритети співробітництва:

- розбудова ефективних та екологічно безпечних транспортних мереж;
- оптимальний перехід до інформаційного суспільства;
- сприяння використанню сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, в тому числі підтримка малих та середніх підприємств у використанні інновацій;
- розвиток телематики та сприяння переходу до знань та інновацій, особливо в таких сферах як електронні засоби зв'язку, освіта, наукові дослідження та телеробота;
- охорона довкілля, ефективне використання природних, особливо, водних ресурсів;
- розвиток стратегій міжнародного співробітництва міст, регіонів та держав.

Ці пріоритети згруповані у чотири групи:

- напрямок 1: Розвиток економічної та соціальної співпраці.
- напрямок 2: Розвиток оптимальних транспортних мереж та переходу до інформаційного суспільства.

²⁰ EU-Gemeinschaftsinitiative Interreg III B (2000 – 2006). Mitteleuropäischer, Adriatischer, Donau- und Südosteuropäischer Raum (CADSES). Programm, Stand: Dezember 2001.

²¹ Студенніков І. Транскордонне співробітництво – як крок до визначення концепції регіональної політики // На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. / за ред Максименка С. –К.: Логос. – С.99

- напрямок 3: Підтримка та менеджмент ландшафтів, природного та культурного рівнів.
- напрямок 4: Охорона навколишнього середовища, менеджмент ресурсів, попередження ризиків.

Територіальний простір програми INTERREG III B CADSES є найбільшим та найскладнішим в Європі. Він складається з 18 країн, з яких чотири є країнами-членами ЄС (регіони Німеччини, Італії, Греції і Австрії) та 14 інших країн.

Регіони-учасники мають такі особливості:

- містять значний економічний та соціальний дисбаланс;

Таблиця 2.2

INTERREG III B CADSES: країни та регіони-учасники

Країна	Територія
Країни-члени ЄС	
Австрія	Salzburg, Tirol, Vorarlberg
Греція	вся країна
Італія	Pulgia, Molise, Abruzzi, Marche, Friuli-Venezia Giulia, Veneto, Emilia-Romagna, Lombardia, Trentino-Alto Adige, Umbria
Німеччина	Baden-Württemberg, Bayern, Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen, Sachsen-Anhalt, Brandenburg, Thüringen
Країни-кандидати в члени ЄС	
Болгарія	вся країна
Польща	вся країна
Румунія	вся країна
Словаччина	вся країна
Словенія	вся країна
Чехія	вся країна
Угорщина	вся країна
Інші країни	
Албанія	вся країна
Боснія-Герцеговина	вся країна
Югославія	вся країна
Македонія	вся країна
Молдавія	північна частина
Україна	Одеська область, Закарпатська область, Львівська область, Тернопільська область, Івано-Франківська область, Чернівецька область
Хорватія	вся країна

- знаходяться в процесі інтеграції в Європейський Союз та економічних змін;
 - включають країни з високим рівнем політичної нестабільності.
- Фінансування програми INTERREG III CADSES розпочалося в 2001 році. Існує можливість співфінансування проектів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Обсяги фінансування програми CADSES (2000-2006)

Напрямки фінансування / рік	Призначені кошти, млн.євро*			
	ЄФРР	національні	приватні	разом
Напрямки 1-4	119,7	97,0	4,4	221,1
У т.ч. на 2004 р	20,5	16,6	0,8	37,8
Технічна допомога 1	6,4	5,2	0	11,6
У т.ч. на 2004 р.	1,1	0,9	0	2,0
Технічна допомога 2	2,6	2,1	0	4,7
У т.ч. на 2004 р.	0,4	0,4	0	0,8
Разом	128,7	104,3	4,4	237,4
У т.ч. на 2004 р.	22,0	17,9	0,8	40,7

Джерело: Європейська Комісія, № програми: CCI 2001 RG 16 0 PC 008

ЄФРР – європейський фонд регіонального розвитку

національні кошти формують центральні, регіональні, комунальні та інші громадські кошти

технічна допомога 1 – кошти для проведення заходів, управління та контролю

технічна допомога 2 – кошти на інші поточні витрати

TACIS CBC

Програма прикордонного співробітництва, спрямована на створення можливостей для місцевих і регіональних структур західних прикордонних регіонів Росії, Білорусі, України та Молдови, які б дозволяли їм започаткувати спільні проекти зі своїми партнерами з ЄС або ЦСЄ. Програма TACIS CBC була ініційована у 1996 р. і має свій окремий бюджет. Бюджет програми TACIS CBC у 1996-1998 роках становив по 30 млн. євро щорічно, у 1999 р. - 20 млн. євро. Основна увага програми TACIS CBC приділялась налагодженню прикордонної співпраці, полегшенню перетину кордонів, розбудові прикордонної інфраструктури, охороні довкілля.

TACIS CBC є частиною Регіональної програми TACIS, яка є головним інструментом ЄС щодо сприяння проведенню економічних реформ та перебудови Нових Незалежних Держав – Вірменії, Азербайджану, Білорусі,

Грузії, Казахстану, Киргизії, Молдови, Російської Федерації, Туркменістану, України, Узбекистану та Монголії

Програма TACIS CBC, передусім, служить для:

- допомоги прикордонним регіонам у подоланні їхніх специфічних проблем розвитку, які породжені їхньою відносною ізоляцією від центрів;
- заохочення розширення / формування мережі транскордонних зв'язків по обидві сторони кордону, наприклад, полегшення перетину кордону;
- прискорення процесу трансформації у державах-партнерах через співпрацю з прикордонними регіонами ЄС та ЦСЄ;
- зменшення транскордонних забруднень та шкоди навколишньому середовищу.

Однак, програмі TACIS CBC не вистачає програмного підходу, механізмів та інструментів регіональної специфіки або інших урядових домовленостей стосовно поєднання з INTERREG III A та PHARE CBC. Основною проблемою і надалі залишається координація всіх програм.

У 1996 році Європейська Комісія запровадила новий механізм фінансування проектів – Програму TACIS сприяння малим та мікро проектам з прикордонного співробітництва (TACIS CBC SPF-MPF) з метою підтримки проектів малих форм співпраці між місцевими та регіональними органами влади на західних кордонах СНД. Метою програми є підтримка діалогу та співпраці між громадами, що проживають по обидві сторони кордону, а також сприяння вирівнюванню життєвих рівнів населення прикордонних територій.

Підтримка надається у формі грантів, які не перевищують 200 000 євро. Протягом 1996-2001 років програма TACIS CBC SPF-MPF забезпечила впровадження 178 проектів, сукупною вартістю 25.4 млн. євро.

Цілі та пріоритети Програми.

Основною метою Програми малих проектів з прикордонної співпраці (TACIS CBC SPF) є сприяння співпраці між регіонами, містами та місцевими органами влади в прикордонних територіях СНД (Росії, Білорусі, України та Молдови) та країн-кандидатів, а також країн ЄС.

Основні цілі:

- заохочення та підтримка прикордонного співробітництва серед місцевих та регіональних органів влади прикордонних територій;
- підтримка проектів малих форм співпраці, котрі впроваджуються місцевими та регіональними органами влади на прикордонних територіях спільно з іншими партнерами;
- покращення координації між TACIS CBC SPF, INTERREG, PHARE з метою отримання більше інтегрованих проектів на західних кордонах Росії, України, Молдови, Білорусії.

Оскільки Програма приділяє значну увагу транскордонному компоненту у проектах, а також досягненню ними стійкої співпраці, важливо, щоб ці

* крім країн – не членів і не кандидатів в члени ЄС (в т.ч. Україна), які відносяться до простору Interreg III CADSES; суми коштів цих країн ще остаточно не визначені.

проекти були скоординовані з іншими джерелами фінансування, такими як INTERREG та PHARE CBC. Таким чином, пріоритет надається програмам, у яких прослідковується чіткий зв'язок із проектами, фінансованими у рамках INTERREG або PHARE.

Підтримка в рамках Програми сприяння малим проектам з прикордонного співробітництва TACIS зосереджується у тих сферах / галузях співробітництва, в яких регіони, міста та місцеві органи влади мають досвід та володіють компетенцією (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Пріоритети програми TACIS CBC SPF

Адміністративні реформи	Місцевий економічний розвиток	Соціальні програми	Ефективне використання довкілля та енергоресурсів
Управління структурами місцевого та регіонального самоврядування Процедури прийняття рішень на місцевому та регіональному рівнях	Підтримка малого та середнього підприємництва	Соціальні проблеми міста та політика у галузі охорони здоров'я	Захист довкілля та покращення екології
Місцева та регіональна демократія Залучення громадськості до процесів прийняття рішень	Економічне планування та промислова конверсія Економічний розвиток з секторальним аспектом	Інтеграція національних меншин та людей з вадами розвитку	Стратегія утилізації та переробки відходів
Фінанси і бюджетування	Стратегії розвитку та туризму	Молодіжна політика	Транспорт та управління дорожнім рухом
Співробітництво / координація між місцевими та регіональними органами влади	Стратегія подолання безробіття	Освіта	Ефективне енергозабезпечення та контроль за використанням енергії
Стосунки з громадою (наприклад, інформаційне забезпечення)	Диверсифікація сільського господарства	Боротьба та запобігання контрабанді людьми та людськими органами	Використання альтернативних джерел енергії

На 2002 рік загальне фінансування складає 6,7 млн. євро.

На початку вересня 2003 року Європейська Комісія затвердила Регіональну Програму Дій TACIS 2003 року із загальним бюджетом 36.5 мільйонів євро²². В 2003 році пріоритетами TACIS на регіональному рівні будуть три напрями прикордонного співробітництва: захист навколишнього середовища (8 млн. євро), сприяння інвестуванню інфраструктурних мереж (17.5 млн. євро), і боротьба із злочинністю (11 млн. євро).

Інвестування інфраструктури (17,5 млн. євро)

ЄС надаватиме допомогу із метою сприяння інвестиціям до трьох ключових секторів: транспортного, енергетичного та інформаційних технологій. ЄС фінансуватиме проведення експертних досліджень і надання висококваліфікованої консультативної допомоги. Ці роботи координуватимуться із заходами найбільших донорів, зокрема – Європейським Банком Реконструкції і Розвитку, а також Всесвітнім Банком.

Навколишнє середовище (8 млн. євро)

Найбільша увага в цьому контексті приділятиметься питанням води. ЄС надаватиме допомогу із метою вдосконалення системи управління водним господарством басейнів чотирьох річок в цьому регіоні, започаткує необхідну установу для інвестування до сектору управління водним господарством. Дана установка сприятиме визначенню найбільших інвестиційних проектів у водному секторі.

Боротьба із злочинністю (11 млн. євро)

Ключовим питанням в контексті боротьби із злочинністю є ефективність прикордонного менеджменту. Головну увагу ЄС приділятиме питанням вдосконалення управління міграційними потоками між Російською Федерацією і Білорусією. Також головним питанням є боротьба із незаконним перевезенням людей. ЄС також надаватиме допомогу в питаннях, пов'язаних із наданням притулку і біженцями.

CARDS та MEDA

У грудні 2000 року ЄС затвердила нове Положення щодо допомоги західним Балканським країнам (відоме як CARDS), що охоплює Албанію, Боснію, Герцеговину, Хорватію, Югославію та Македонію.

Метою CARDS, між іншим, є підтримка та сприяння розвитку тісніших стосунків між регіонами своїх країн, з регіонами країн – членів ЄС та країн-кандидатів до вступу до ЄС в координації з іншими механізмами для транскордонного, транснаціонального та регіонального міжнародного співробітництва з країнами – не членами ЄС. Це означає, що програми PHARE CBC для Албанії / Греції, Македонії / Греції будуть виконані з

допомогою нових програм CARDS, які можуть бути розширені для, наприклад, Хорватії / Словенії, Хорватії / Угорщини, Болгарії / Югославії та Болгарії / Румунії.

ЄС також внесла поправки, які покращують інструментарій **MEDA** (фінансування і технічна допомога Середземноморським країнам – не членам ЄС). Не дивлячись на те, що є сфера підтримки ЄС для транскордонних дій під **MEDA**, тут немає програмних урядових або інших підходів, еквівалентних таким самим в INTERREG та PHARE CBC. Такі підходи потрібні для координації на кордонах Іспанія / Марокко, Гібралтар / Марокко, Греція / Кіпр, Греція / Туреччина.

LACE

Взаємодопомога та співпраця європейських прикордонних регіонів (LACE) є проектом Асоціації європейських прикордонних регіонів, який був розпочатий у 1990 році з метою узгодження відповідності впровадження INTERREG і мав діяти як європейський спостерігач транскордонного співробітництва. LACE-TAP проект (технічна допомога і пропаганда транскордонної співпраці) охоплював період реалізації INTERREG ІІА (1999-2001).

Основні досягнення LACE проектів²³ охоплюють реалізацію наступних заходів:

- Налагоджені зв'язки між професіоналами, залученими у транскордонне співробітництво (INTERREG та PHARE CBC), що дозволяє обмін ноу-хау і досвідом.
- Створені веб-сторінки з публікаціями LACE, особливостями та характеристиками прикордонних регіонів, інформацією про програми та проекти.
- Семінари, конференції, стажування, що організовуються у прикордонних регіонах і створюють ідеальні умови для дискусій щодо співпраці, такі як дебати політиків і обговорення аспектів транскордонної співпраці, включаючи транскордонні програми та структури.
- Публікації, що були підготовлені та видані, включаючи технічні публікації, такі як Практичне керівництво, інформаційні листи, кольорові журнали, адресовані широкому загалу (під LACE-TAP) та LACE- PHARE CBC новини.
- Забезпечення консультативної підтримки Європейської Комісії та прикордонних регіонів, включаючи звіти спеціалістів (наприклад, Державні аспекти транскордонного співробітництва, Дискусійний листок про майбутнє прибережної співпраці, дослідження фінансового

проекування);

- Офіси LACE розміщені у 10 прикордонних регіонах країн-членів ЄС під наглядом LACE-TAP і 6 інформаційних пунктів в прикордонних регіонах країн ЦСЄ з використанням LACE-PHARE CBC, що були створені для збору інформації про програми, проекти, стратегії тощо, розповсюдження інформації про успішний досвід, допомоги у організації стажувань, семінарів, конференцій, підтримки транскордонних зв'язків.
- Створено Науковий Технічний Комітет, який включає наукових експертів з університетів і дослідних центрів, спеціалістів із стратегічних, політичних питань. Видаються публікації Комітету.

У квітні 2000 року Комісія доручила АСПР реалізацію Регіонального положення будівельних ініціатив за програмою TACIS CBC. Ці положення розповсюджуються на західні регіони Росії, Білорусі, України, Молдови. Вони включають положення про довго- та коротко-термінову технічну допомогу, оцінюючи звіти прикордонних регіонів, тренінг-семінари та навчальні візити.

Таким чином, ЄС має достатньо ефективну систему фінансової допомоги прикордонним регіонам власних країн, країн – кандидатів та країн – майбутніх сусідів ЄС.

Сьогодні Європейська Комісія пропонує значні кроки щодо активізації заходів на зовнішніх кордонах ЄС після розширення. Це дозволить значно інтенсифікувати співпрацю по всій протяжності кордонів із Росією, Україною, Білоруссю і Молдовою, країнами Західно-балканського і середземноморського регіону, що становлять майже 10000 км. В період з 2004 по 2006 роки, підвищиться рівень узгодженості існуючих інструментів прикордонного співробітництва таких як INTERREG, PHARE-CBC, TACIS-CBC, CARDS і MEDA, шляхом створення "Сусідських програм", що заплановано на 2004 рік. Це є серйозним кроком в напрямку підвищення якості реалізації спільних проектів на зовнішніх кордонах ЄС, оскільки Європейська Комісія передбачає переасигнування для цих цілей 955 мільйонів євро. На період після 2007 року, Комісія визначила ряд варіантів, включаючи створення єдиного Нового інструменту розвитку партнерських відносин на подальші фінансові перспективи.

Прийнятий документ "Прокладаючи шлях до нових інструментів розвитку сусідських відносин"²⁴ є продовженням Послання Європейської Комісії від березня 2003 року "Розширена Європа – Сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами"²⁵. Цей документ визначає чотири ключових завдання прикордонного

²³ <http://www.lace.aebr-ageg.de>

²⁴ Прокладаючи шлях до нових інструментів розвитку сусідських відносин // IP / 03 / 922. – Брюссель, 01.07.03

²⁵ http://europa.eu.int / comm / external_relations / we / intro / index.htm

співробітництва:

- сприяння економічному та соціальному розвитку прикордонних територій;
- спільна робота по вирішенню таких загальних питань, як охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я та боротьба із організованою злочинністю;
- сприяння розвитку ефективних і безпечних кордонів;
- сприяння місцевим заходами на основі між-особистих зв'язків.

Комісар з питань регіональної політики Мішель Барн'є зазначив, що *"сприяння регіональному розвитку прикордонних територій є ключовим елементом для підвищення рівня стабільності і процвітання по обидва боки зовнішніх кордонів Союзу. В цьому контексті пропозиції Комісії надають можливості для розбудови на зовнішніх кордонах Союзу, на засадах досвіду, отриманого в ході реалізації ініціативи Європейської спільноти INTERREG а також дозволяють зробити значний крок вперед щодо узгодження наших зусиль в прикордонних регіонах"*²⁶.

Комісар з питань зовнішніх зв'язків Кріс Паттен *"в контексті ініціативи Розширена Європа, Послання пропонує громадянам Європи і сусідніх країн інструменти для підвищення рівня співробітництва, створення більш тісних сусідських стосунків і безпеки вздовж кордонів Євросоюзу. Новий підхід передбачає віддати всю відповідальність з питань співробітництва на зовнішніх кордонах тим, хто в цьому найбільш зацікавлений – людям, що мешкають на цих територіях"*²⁷.

Враховуючи короткострокові ускладнення в узгодженні існуючих фінансових інструментів (INTERREG, PHARE CBC, TACIS CBC, CARDS і MEDA), Комісія пропонує прийняти підхід, що полягає з двох етапів²⁸.

2004-2006: "Програми розвитку сусідських відносин"

На період 2004-2006 років, як перший етап, будуть засновуватись нові Сусідські програми. Базуючись на засадах існуючого законодавства, ці програми надаватимуть нові підходи для вирішення проблем, які можуть виникати під час реалізації проектів прикордонного співробітництва після розширення ЄС. Вони базуватимуться на існуючих програмах INTERREG по зовнішнім кордонам ЄС (а у випадку Болгарії / Румунії – програмах прикордонного співробітництва PHARE).

Протягом першого етапу Комісія передбачає, що буде можливо запропонувати загальний бюджет для фінансування цих програм на рівні 955 млн. євро на період 2004-06, в межах існуючих інструментів і фінансових планів, з яких 700 млн. євро – за рахунок програм INTERREG,

75 млн. – TACIS, 45 млн. – CARDS, 45 млн. – MEDA, і 90 млн. – PHARE. Необхідно забезпечити достатнє фінансування для цих програм, з тим, щоб забезпечити можливість реального впливу і відчутності результатів реалізації цих програм. В межах існуючих фінансових планів, сьогоднішній рівень фінансування буде частково переорієнтовано на прикордонні регіони і розвиток прикордонного співробітництва.

Окрім іншого Сусідські програми включатимуть наступні ключові характеристики:

- програми дозволять асигнування коштів по обидві сторони кордону;
- визначені для програми пріоритети враховуватимуть завдання і заходи необхідні по обидва боки від кордону, а також цілі і завдання Послання "Розширена Європа";
- правила, що будуть застосовуватись до управління програмами і структурними комітетами забезпечуватимуть найбільш збалансоване представництво з обох боків кордону, і включатиме відповідне представлення Комісії, єдину процедуру подання заявки і спільну, із залученням обох сторін, процедуру прийняття рішень щодо вибору проектів.
- положення, що застосовуються для управління існуючими інструментами, будуть відповідним чином змінені, з урахуванням потреб Сусідських програм.

Після 2006:

"Новий інструмент розвитку сусідських стосунків"

Другий етап, після 2006 року, передбачає створення **Нового інструменту розвитку сусідських стосунків**, що буде застосовуватись до всіх напрямків, що охоплюються програмами співпраці Європейського Союзу в прикордонних регіонах. Такий інструмент дозволить розробляти спільні заходи з прикордонного співробітництва і заходи в межах програм регіонального розвитку навколо зовнішніх кордонів ЄС після розширення. Цей інструмент дозволить поєднати як задачі, що стоять перед зовнішньою політикою, так і економічний і соціальний розвиток.

Таке поєднання різних питань забезпечить логічне продовження співробітництва на регіональному і місцевому рівнях, що було засновано в межах програм прикордонного співробітництва INTERREG і PHARE, наприклад, коли до сфери співробітництва будуть включатися можливі більш масштабні цілі.

Окрім цього, цей інструмент дозволить вирішувати проблеми, що виникнуть на стадії практичної реалізації, що можливо залишаться навіть після виконання описаних вище заходів, включаючи обмеження щодо того, куди і як витрачаються бюджетні кошти.

Подальшого опрацювання до визначення остаточної позиції з боку

²⁶ http://europa.eu.int / comm / dgs / regional_policy / index_en.htm

²⁷ Там само.

²⁸ http://europa.eu.int / comm / enlargement / index_en.html

Комісії вимагають деякі законодавчі і бюджетні положення. Це опрацювання вже виконується і триватиме до другої половини 2003 року. В результаті Комісія планує представити основні напрямки для майбутніх фінансових планів до кінця 2003 року. В світлі цих напрямків і третього звіту з об'єднання Комісія розробить нові деталізовані пропозиції щодо Нового інструменту з розвитку сусідських стосунків на період після 2006 року.

РОЗДІЛ 3 ЄВРОРЕГІОНИ НА ВНУТРІШНІХ КОРДОНАХ ЄС

Інституція єврорегіонів у Західній Європі є перевіреним інструментом розв'язання міжнаціональних конфліктів, а також стимулювання розвитку та реструктуризації економічних структур у відсталих периферійних прикордонних територіях²⁹. Єврорегіони відіграють важливу роль базового майданчика у процесах європейської інтеграції, на якому відпрацьовуються всі механізми та інструменти інтеграції, досліджуються її позитивні та негативні впливи на життєдіяльність території з тим, щоб в подальшому застосовувати отримані результати під час інтеграції країн. Так відбувалося у 60-70-х роках у Західній, Північній та Південній Європі, так відбувається, з кінця минулого століття, у країнах Центрально-Східної Європи на зовнішніх кордонах ЄС і країнах, що вступають до ЄС і так повинно відбуватися на нових зовнішніх кордонах ЄС. Як буде показано далі, ідея європейської інтеграції є одним із пріоритетних напрямків діяльності єврорегіонів країн Центрально-Східної Європи.

Розглянемо декілька прикладів організації транскордонної співпраці на внутрішніх кордонах Європейського Союзу між територіальними органами влади, а також вплив ініціативи INTERREG на її ефективність. У Західній Європі у 60-70-х роках міжнародні асоціації транскордонної співпраці здебільшого називалися єврегіо і лише наприкінці століття ширше почав вживатися термін єврорегіон (див. табл. 1.1). Можливо, це було наслідком того, що перший єврорегіон мав назву "Єврегіо", і, лише поширення єврорегіональної співпраці на схід, більш чітко визначило назву "єврорегіон" як організаційної форми транскордонного співробітництва.

"Єврегіо" (D / NL)

Одним з найстаріших є єврорегіон "Єврегіо" (1958), в який входять прикордонні території Нідерландів та Німеччини. Засновниками єврорегіону як організації виступили 3 асоціації праці – дві нідерландські та одна німецька. На даний час Асамблея членів включає 128 учасників: міста, округи і муніципалітети, які збираються один раз на рік.³⁰ Єврорегіон охоплює територію 6,8 тис. км² з населенням 1,8 млн. мешканців (950 тис. – голландців та 850 тис. – німців).

Найвищим органом управління є **Рада "Єврегіо"**. Ця парламентська асамблея представлена 60 членами – 29 з Нідерландів та 31 – з Німеччини. З другого боку – виконавчі комітети, які репрезентують адміністративні

29 A-Miszczyk Idea euroregionov i przyklady jej realiyacji w Europe Zachodniej i w Polsce // w serii "Euroregion Bug", red. Bałtowski, t. 4: Lublin, 1996. – s.129-139.

30 Practical Guide to Cross-border Cooperation. European Commission. Third Edition. – 2000. – 216 p.